

CZU: 37.016:159.955+378.124/.7

DOI: 10.36120/2587-3636.v28i2.98-106

ÎNVĂȚAREA TRANSFORMATIVĂ - RESURSĂ VALORICĂ PENTRU EXERSAREA GÂNDIRII INDEPENDENTE A FORMABILILOR

Gabriela REPEȘCO, doctorandă, asistent universitar

<https://orcid.org/0000-0001-9661-6886>

Catedra Psihopedagogie și Educație Preșcolară, Universitatea de Stat din Tiraspol

Rezumat. Articolul dat abordă învățarea transformativă ca resursă valorică pentru exersarea tipului de gândire independentă a formabililor din mediul academic. În acest context, sunt prezentate o serie de argumente care denotă valoarea și impactul învățării transformative asupra dezvoltării gândirii independente. Este determinată și ilustrată baza epistemologică a conceptului de gândire independentă, cu indicarea succintă a aportului diferitor cercetători privind fenomenul studiat. Este scoasă în evidență semnificația operațiilor cognitive de bază și, implicit, a metacogniției în manifestarea gândirii independente și obținerii progresului în procesul de parcurgere a fazelor învățării transformative.

Cuvinte cheie: învățare, învățare transformativă, gândire independentă, operații cognitive, metacogniție, formabili.

TRANSFORMATIVE LEARNING - A VALUABLE RESOURCE FOR PRACTICE INDEPENDENT THINKING OF FORMABLES

Abstract. This article addresses transformative learning as a valuable resource for practicing the type of independent thinking of trainees in academia. In this context, a series of arguments are presented that denote the value and impact of transformative learning on the development of independent thinking. The epistemological basis of the concept of independent thinking is determined and illustrated, with a brief indication of the contribution of different researchers regarding the studied phenomenon. The significance of basic cognitive operations and, implicitly, of metacognition in the manifestation of independent thinking and obtaining progress in the process of going through the phases of transformative learning is highlighted.

Keywords: learning, transformative learning, independent thinking, cognitive operations, metacognition, formable.

Introducere

În ultimele decade, problematica dezvoltării gândirii independente a formabililor devine tot mai actuală, aceasta rămânând în atenția cercetătorilor atât în context național, cât și pe plan global. Interesul în ascensiune privind dezvoltarea tipului dat de gândire se justifică prin incertitudinea aspectelor teoretice și metodologice privind gândirea independentă, la fel și lipsa elucidării unor mecanisme psihice concrete ale gândirii independente și a unor strategii cu valențe semnificative, ce ar facilita dezvoltarea tipului dat de gândire. În urma studierii documentelor de politici educaționale precum: Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2021-2030 [14], Codul Educației al R. Moldova [7], Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2030” [15], Cadrul Național al Calificărilor din Republica Moldova [6] etc.) putem identifica tendința sistemului actual de învățământ din Republica Moldova de a pune accentul pe valorificarea potențialului individual, promovarea unei personalități libere și independente, deschisă către schimbări, creative și

autonome, prompte în acțiune și în **gândire [s.n.]**, cu spirit de inițiativă. Apare necesitatea cunoașterii și dezvoltării continue, deoarece omul modern trebuie să se adapteze schimbărilor, inovațiilor perpetue în domeniul profesional, al științei, schimbări care reorganizează întregul conținut al vieții, al convingerilor, atitudinilor și valorilor pe care le promovăm. Actualmente, un rol major în această direcție îi revine competitivității, în contextul căreia trebuie să formăm persoane activ-participative, implicate în procesul de transformare pozitivă cu capacitatea de autoidentificare și autoactualizare prezentate în modul în care acestea știu să gândească independent, critic și creativ, să activeze, să învețe, să transmită, să aplice și să identifice independent soluții inovative și originale care își fac aparențele într-un context real de existență.

Importanța dezvoltării gândirii independente la formabili derivă și din noul context educațional, care este orientat spre creșterea gradului de autonomie, creativitate și independență a celor care învață. Reimpulsionează preocuparea învățământului pentru calitatea studiilor și succesul formabililor, în special a celor de vârstă adolescentină. Unul din principiile pe care se întemeiază educația de calitate este principiul libertății de gândire și al respectării dreptului la opinie al formabilului stipulat în art. 7 al Codului Educației R. Moldova [7], astfel considerăm că, pentru o reușită academică durabilă, independența în gândire este indispensabilă educabilului modern, fapt confirmat și de unul din obiectivele Strategiei de dezvoltare a educației pentru anii 2021-2030. Documentul în cauză vizează asigurarea dezvoltării temeinice a sistemului educațional în vederea formării unei personalități integre, active, sociale și creative – calități importante pentru dezvoltarea umană și asigurarea progresului social-economic al țării [14], or aceasta nu se poate asigura decât prin libertatea de a gândi fără ajutorul altcuiva, de sine stătător. Pe de altă parte, învățarea definită ca proces de construcție a cunoașterii, oferă formabililor autonomie, un confort psihologic ridicat, independență și libertate de manifestare [2]. Participarea și implicarea celor care învață la construirea unor viziuni noi asupra lumii înconjurătoare cuprinde o notă subiectivă puternică, de trăire afectivă personală, iar rezultatul scontat este influențat de apariția unor tipuri de învățare mai temeinice, durabile și eficiente precum învățarea autodirijată, învățarea independentă, învățarea experiențială, învățarea creatoare care constituie resurse valorice pentru dezvoltarea și exersarea gândirii independente.

În cazul formării gândirii independente a formabililor, este relevant să ținem cont de particularitățile și mecanismele psihice ale dezvoltării gândirii, care la etapa actuală reprezintă una dintre direcțiile prioritare în rezolvarea problemei existente în domeniul educației cognitive moderne. Chiar mai mult de atât, cultivarea și manifestarea unei gândiri independente, actualmente reprezintă una din finalitățile educaționale ale societății cunoașterii.

La ora actuală se atestă, pe plan internațional și național, existența diverselor reflecții de valoare privind tipul de gândire independentă, abordat în cercetările savanților

nominalizați în figura 1:

Figura 1. Baza epistemologică a conceptului de gândire independentă

Studierea rezultatelor științifice ale cercetătorilor enunțați mai sus ne permit a esențializa unele caracteristici ale gânditorului independent or, gândirea independentă reprezintă un tip de gândire care nu este întotdeauna ușoară, deoarece necesită eforturi intelectuale și implică asumarea unor riscuri precum: să fii nepopular, să mergi împotriva majorității, să fii privit diferit sau necooperant, să pari egoist, să fii ignorat etc.

În căutarea semnificației gândirii independente, descoperim punctul de vedere al savantei S. Presley [12] care explică gândire independentă ca fiind capacitatea de a gândi în afara normelor stabilite și prescrise de alții, tendința spre nonconformism, combinate cu capacitatea de a evalua modul în care propriile ipoteze, interpretarea informațiilor și evenimentele corespund convingerilor personale, fapt care permite concluzia despre importanța încrederii în propria capacitate de a emite judecăți de valoare, chiar dacă acestea sunt în contradicție cu ceea ce spun cei din jur.

În baza rezultatelor cercetării teoretico-empirice savantul Fromm E., susține că „încă de la începutul educației, gândirea originală este descurajată” [9, p. 213] prin impunerea unor tipare de gândire deja identificate și pregătite. Posibilitatea de a gândi independent, transparența de a te cunoaște, maxima integrare a propriei personalități conduc spre transformarea personalității și formarea propriei ierarhii de valori, convingeri și atitudini

care vizează puterea, împlinirea și satisfacția personală [9, pp. 214-215].

Un gânditor independent este o persoană creativă, riguroasă, originală, exigentă și curajoasă, care manifestă un nivel înalt de inteligență, dispusă să-și asume riscuri, capabilă să se concentreze pe ceea ce contează pentru sine, fiind conștientă de nevoile și perspectivele altora. Odată cu înaintarea în vârstă, dispunem de varii experiențe care ne ajută să devenim mai independenți în gândire și în propriile acțiuni. Spre exemplu: copiii foarte mici nu știu încă să gândească singuri, deoarece, chiar dacă dețin creativitate, nu dispun încă de suficientă experiență de viață și nici nu au învățat cum să raționalizeze. Cei mici sunt maeștri în a-și dori și adesea a obține independență, dar nu neapărat maeștri în gândirea independentă - alegerile acestora nu sunt întotdeauna înțelepte. Prin urmare, una dintre sarcinile agenților educaționali și a părinților este de a dezvolta abilități de gândire independentă la copii începând cu cea mai fragedă vârstă. Este important să le explicăm copiilor că opiniile, reflecțiile și judecățile lor, adică propria analiză critică are valoare. Din momentul când formabilii observă interes și apreciere din partea cadrelor didactice față de propriile opinii și convingeri, reacția firească a educabililor este să manifeste mai multă responsabilitate și grijă față de propria gândire/cugetare și o atitudine mult mai serioasă față de activitatea de învățare independentă.

Analizând concepțiile științifice ale cercetătorilor autohtoni și străini care s-au ocupat intens de problema dezvoltării gândirii la formabili, constatăm diverse opinii privind dezvoltarea acesteia prin care se evidențiază rolul decisiv al învățării. Nu se atestă însă studii axate pe elucidarea modalităților speciale de dezvoltare a gândirii independente, rămânând modeste studiile ce vizează valențele învățării transformative în acest sens. Printre cercetătorii autohtoni care se preocupă de problema dată sunt: Botnari V., Repesco G.

Se poate menționa, că învățarea transformativă reprezintă o resursă valorică pentru exersarea gândirii independente a formabililor, deoarece implică anumite faze și pași concreți prin intermediul cărora se pot obține transformări la nivel cognitiv, emoțional, volitiv, motivațional etc., care au un rol foarte important în realizarea reflecției critice. În ceea ce privește termenul de *transformativ*, constatăm o serie de pozițiile autorilor care explică semnificația acestui cuvânt, spre exemplu: în *Webster's Revised Unabridged Dictionary* identificăm că acesta se referă la „a avea puterea sau tendința de a se transforma”. În studiul nostru, transformarea semnifică o schimbare completă atât în compoziție, cât și în structură sau ca o metamorfozare și nu doar ca o simplă schimbare [10]. Toate transformările au un început, un mijloc și un sfârșit/final. Din acest punct de vedere identificăm în literatura de specialitate 10 faze ale învățării transformative prezentate în fig. 2, potrivit autorului Mezirow J. sunt semnificative în procesul de transformare și schimbare.

Figura 2. Fazele învățării transformative după Mezirow J. [17, p. 5]

La debutul cercetărilor sale, J. Mezirow identifică în anul 1978, nouă faze pe care formabilul trebuie să le parcurgă cu succes pentru a avea loc procesul de transformare și schimbarea viziunilor asupra lumii. Treisprezece ani mai târziu, în urma mai multor cercetări și discuții asupra pașilor propuși de către reprezentantul teoriei învățării transformative, acesta decide să mai includă o fază între stadiul 8 și 9. Astfel, până la momentul actual se operează cu toate cele 10 faze prezentate în fig. 2.

Pe parcurs, au fost prezentate o serie de critici constructive și mai puțin constructive de către cercetătorii care s-au ocupat de studiul fazelor care precedă tipul de învățare transformativă. Cu toate acestea, în pofida multor cercetări calitative, cercetătoarea Brock S., pornind de la ideea că erau realizate puține studii cantitative asupra incidenței învățării transformative sau a celor 10 pași prevăzuți de Mezirow J. pentru a o preceda, aceasta realizează un studiu pe 256 de studenți de la o școală de afaceri, unde raportează incidența învățării transformative și fiecare dintre cei 10 pași precursori. Pe parcursul cercetărilor Brock S., a constatat că cu cât respondenții și-au amintit mai mulți pași pe care i-au experimentat, cu atât mai mulți dintre ei au raportat și o învățare transformativă. Cea mai mare incidență a raportării învățării transformative a fost asociată cu pasul precursor al reflecției critice, urmat de pașii de dezorientare a dilemelor și încercarea de noi roluri. Astfel în anul 2010, cercetătoarea Brock S. [5, pp.122-142] publică rezultatele cercetării în studiul: *Measuring the importance of precursor steps to transformative learning*, care

conține mai multe reflecții cu referire la importanța pașilor precursori în învățarea transformativă și ajunge la concluzia că fazele propuse pot implica și alte aspecte decât „gândirea critică”.

În opinia lui L. Starkey [13, p. 8] gândirea critică include examinarea convingerilor, premiselor și opiniilor împotriva faptelor, capacitatea de a realiza observații, a recunoaște și a defini problemele, capacitatea de a lua decizii înțelepte și a găsi soluții pertinente, capacitatea de a fi curios, acordând întrebări relevante și identificând soluții pertinente. Este important să menționăm că gândirea critică apare și se dezvoltă atunci când nu domină mentalitatea existenței unicului răspuns corect. Astfel, atât învățarea, cât și gândirea critică sunt stimulate de crearea unor condiții optime de către agenții educaționali pentru aplicarea cunoștințelor noi la rezolvarea unor sarcini concrete.

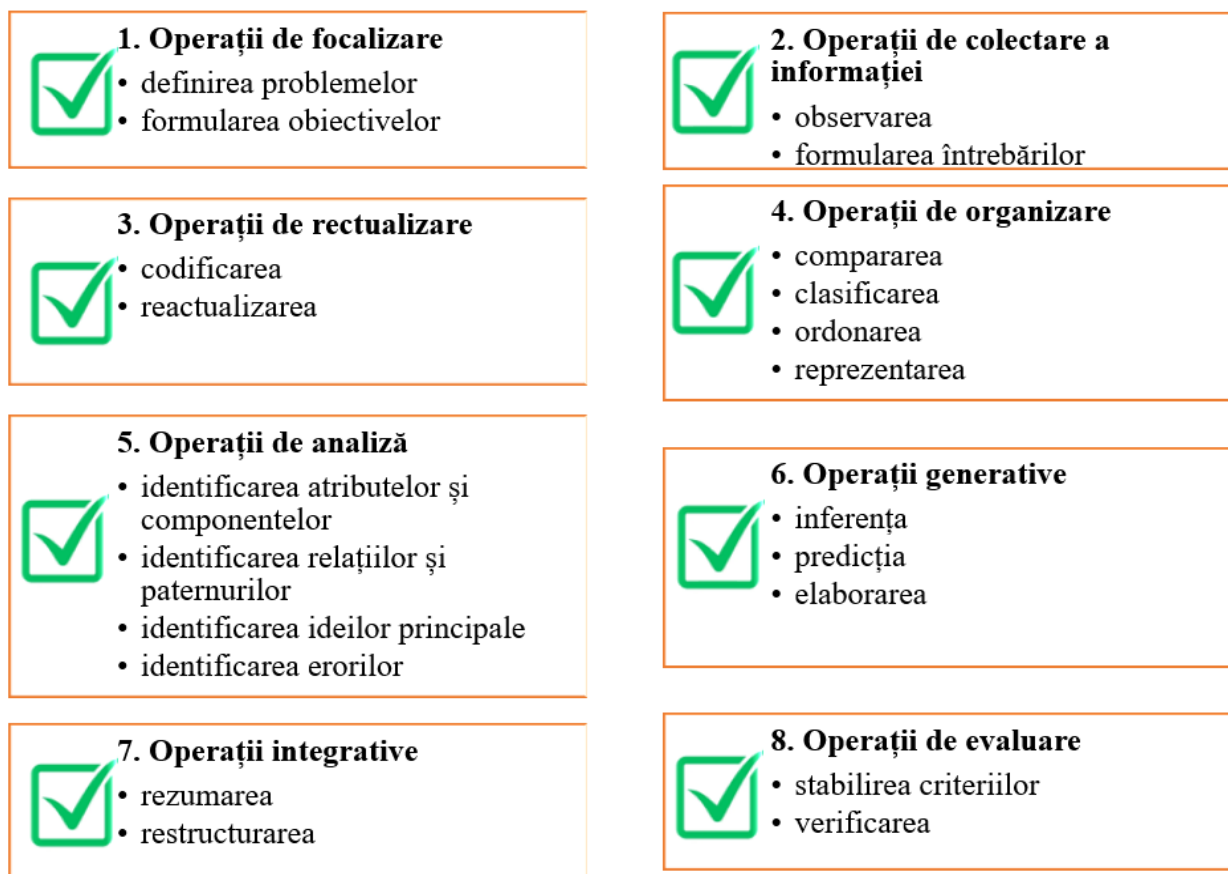
În anul 1998, Mezirow J. a venit cu o replică de răspuns cu privire la cele relatate anterior, acesta a recunoscut că termenul de *reflecție critică* este de primă importanță în teoria sa și poate fi numit mai corect „perspectivă a reflecției sau recadrare”, deoarece reflecția critică implică exclusiv utilizarea funcțiilor cognitive, iar concepția sa se referă la toate dimensiunile care pot fi implicate: elemente spirituale și emoționale, context, alte moduri de cunoaștere și rolul relațiilor.

Metode și materiale utilizate

Există diferite tipuri de gândire, dar când vine vorba de succesul și progresul în învățarea transformativă, evidențiem în mod special gândirea independentă, gândirea critică și gândirea creativă necesară pentru rezolvarea situațiilor problemă și stabilirea soluțiilor inovative.

În vederea exersării tipului dat de gândire, este relevant să utilizăm o serie de strategii directe și indirecte de învățare. De asemenea, putem determina o contribuție semnificativă a strategiilor cognitive, metacognitive și afective pentru problema abordată. În contextul dezvoltării tipului de gândire independentă, este semnificativ să acordăm o atenție deosebită operațiilor cognitive de bază oferite de cercetătorul Marzano R., care au o valoare semnificativă asupra gândirii independente. Autorul dat propune o imagine complexă a sistemului cognitiv care include niveluri diferite de prelucrare a informației.

În perioada anilor 1988 și 1998, cercetătorul american Marzano R. structurează și prezintă în studiile sale sistemul cognitiv delimitat în patru niveluri de bază: operațiile cognitive fundamentale, procesele cognitive complexe, gândirea critică, gândirea creativă și gândirea independentă ca dispoziții mentale și metacogniția. În acest context, autorul propune o ilustrare a tabloului variat al operațiilor cognitive, pe care le grupează în 8 categorii de bază, fiecare având incluse un anumit număr de activități cognitive specifice, acest lucru poate fi observat în figura propusă mai jos:

Figura 4. Operațiile cognitive de bază (în concepția lui Marzano R., 1988)
[apud.16, p. 10]

Conform poziției cercetătorului Marzano R., procesele cognitive complexe rezultă prin articularea operațiilor cognitive de bază în vederea achiziției și procesării informației, acestea sunt următoarele: formarea conceptelor și a principiilor de categorisire, comprehensiunea, rezolvarea problemelor, decizia, investigarea și prezentarea. Un lucru este cert: operațiile cognitive propuse au un impact semnificativ asupra dezvoltării gândirii independente, gândirii critice și gândirii creative, iar progresul în procesul de învățare și transformare este influențat în mod direct de potențialul cognitiv, tipul de motivație și voința formabilului, acest lucru fiind confirmat și prin rezultatele cercetărilor savantului anterior menționat.

Cunoștințele generale cu referire la cogniție nu mai sunt considerate suficiente atunci când avem drept intenție îmbunătățirea activității de învățare și implicarea formabililor în parcurgerea fazelor învățării transformative, referindu-ne la faptul că cogniția este întotdeauna asociată cu un conținut și cu anumite sarcini concrete. În acest sens, nu este suficient să-i învățăm pe formabili să memoreze, să demonstreze sau să înțeleagă o problemă într-o manieră generală. Este relevant, în acest caz, deținerea și implicarea metacogniției, care potrivit cercetătoarei Henter R., reprezintă abilitatea de a reflecta

asupra ceea ce reușești să faci sau nu faci și asupra ceea ce știi sau nu știi, orientându-ne spre reflectarea critică și evaluarea gândirii, ceea ce poate duce la schimbări în traseul de învățare [11, pp. 9-10]. Din momentul când au fost însușite mecanismele metacognitive, are loc reorganizarea gândirii formabilului prin monitorizarea și direcționarea căilor de învățare.

Rezultate obținute și discuții

Studierea literaturii științifice ce vizează dezvoltarea gândirii independente în contextul învățării transformative și identificarea resurselor valorice în acest sens ne conduce spre formularea următoarelor generalizări:

- Gândirea independentă presupune un anumit nivel de încredere în sine ca o credință/convingere din start pentru asumarea riscurilor.
- Capacitatea de a analiza, provocarea ipotezelor și reflectarea critică și creativă sunt cruciale pentru succesul în dezvoltarea tipului de gândire independentă și pentru eficiență în procesul de învățare transformativă.
- Tipurile de învățare precum: învățarea transformativă, învățarea autodirijată, învățarea independentă, învățarea experiențială, învățarea creatoare sunt cele care solicită din plin eforturile gândirii independente.
- Gânditorii independenți practică o serie de abilități conceptuale și practice pentru autoperfecționare. Nivelul înalt de seriozitate în muncă, independența în acțiuni, atenția la detalii, exersarea și corectarea erorilor, aceștia sunt printre indicatorii de bază a unui nivel ridicat de gândire independentă.

Concluzii

Putem afirma cu certitudine că învățarea transformativă constituie o resursă valorică în exersarea gândirii independente. Argumentele științifice prezentate permit a concluziona că progresul tipului de gândire independentă ar atesta valori semnificative anume prin propulsarea formabilului în contexte de învățare transformativă.

Gândirea independentă se cucerește și se exercită prin intermediul contextelor de învățare transformativă, finalitatea deținerii unui nivel înalt de autonomie în gândire fiind condiționată de posedarea inițială a uneia dintre cele mai fundamentale modalități de anticipare, monitorizare, control și evaluare a cogniției, precum este metacogniția.

Bibliografie

1. Are you an independent thinker? [citat: 16.06.2022]. Disponibil: <https://www.aspey.com/blog-posts/2018/8/15/are-you-an-independent-thinker>.
2. BOTNARI, V.; ARSENOV, G. Valențele învățării transformative în dezvoltarea gândirii independente la studenți. În: *Materialele Conferinței Republicane a cadrelor didactice*. Vol. IV. Chișinău: UST, 2019. p. 33-40. ISBN 978-9975-76-269-4.
3. BOTNARI, V.; REPEȘCO, G. Relația dintre valori și gândirea independentă la tinerii

- moderni. În: *Lucrările conferinței științifice internaționale: Orientări creative în învățământul și cercetarea românească la 30 de ani de la Revoluție*. Bacău, 2019. vol. I, pp. 12-21. ISBN 978-973-0-30978-2.
4. BOTNARI, V.; STAHL, D. Valențele învățării transformative în implementarea politicilor educaționale actuale ale Republicii Moldova. În: *Revista științifică, inovare, cultură și artă Akademos*, 2015. nr 1 (36), pp. 58-62. ISSN 1857-0461.
  5. BROCK, S. Measuring the importance of precursor steps to transformative learning. In: *Adult Education Quarterly, American Association for Adult and Continuing Education Reprints and permission*, 2010. Nr. 60 (2), pp.122-142. <https://doi.org/10.1177/0741713609333084>.
  6. Cadrul Național al calificărilor din Republica Moldova. [citat: 20.06.2022]. Disponibil: <https://mecc.gov.md/ro/content/cadrul-national-al-calificarilor-2>.
  7. Codul Educației al Republicii Moldova. Nr. 152 din 17.07.2014. În: *Monitorul Oficial al RM*, 24.10.2014, Nr. 319-324 (634). [citat: 20.06.2022]. Disponibil: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=355156>.
  8. FRANȚUZAN, L. Învățarea transformatoare – dimensiune a calității și eficienței procesului educațional la educația științifică (Biologie, Fizică, Chimie). În: *Revista de teorie și practică educațională Didactica Pro... Voluntariatul în educație*. Chișinău, 2018. Nr. 3 (109), pp. 44-47. ISSN 1810-6455.
  9. FROMM, E. *The Fear of Freedom*. 2nd Edition. Great Britain: Routledge, 2001. 272 p. ISBN 978-041-5253-888.
  10. HARWOOD, R.; SCOTT, A.; VASTA, R. *Psihologia copilului*. Traducere de Ioana Manole, Ioana Avădanei și Ioana Aneci. Iași: Polirom, 2010.
  11. HENTER, R. *Metacogniția: O abordare psihopedagogică*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2016. 166 p. ISBN 978-973-595-986-9.
  12. PRESLEY, S. Why is independent and critical thinking important? How can we encourage it? (adapted from Vol. 1, No.1. *Independent Thinking Review*) [citat: 19.06.2022].
  13. STARKEY, L. *Critical thinking skills succes*. New York: Learning Express, 2004, 2nd Edition, 166 p. ISBN 978-1-57685-726-7.
  14. Strategia de dezvoltarea a educației pentru anii 2021-2030 „Educația-2030” [citat: 22.06.2022] Disponibil: <https://mecc.gov.md/ro/content/elaborarea-strategiei-de-dezvoltarea-educatiei-pentru-anii-2021-2030-educatia-2030>.
  15. Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2030”. [citat: 20.06.2022]. Disponibil: https://mecc.gov.md/sites/default/files/nota_de_concept_viziunea_snd_2030.pdf.
  16. Strategii de dezvoltare a gândirii critice [citat: 27.06.2022]. Disponibil: <https://www.studocu.com/ro/document/universitatea-din-bucuresti/istoria-pedagogiei/dezvoltarea-gandirii-critice/20730698>.
  17. Transformative Learning. [citat: 15.06.2022]. Disponibil: <https://www.valamis.com/hub/transformative-learning>.